

**РЕПУБЛИКА СРПСКА
ГРАД ТРЕБИЊЕ
ЈУ АГЕНЦИЈА ЗА РАЗВОЈ
МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА**

ИЗВЈЕШТАЈ

**О АНКЕТИРАЊУ ПОСЛОВНИХ СУБЈЕКТА О
УСЛОВИМА ПОСЛОВАЊА У ГРАДУ ТРЕБИЊУ**

Требиње, децембар 2017. године

САДРЖАЈ

1. УВОД	1
2. АНАЛИЗА	2
2.1. ИНФОРМАЦИЈЕ О ПОСЛОДАВЦУ	2
2.1.1. <i>Облик организовања, власничка структура и врста дјелатности</i>	2
2.1.2. <i>Просјечан годишњи приход</i>	3
2.1.3. <i>Величина предузећа</i>	4
2.2. ЗАПОСЛЕНОСТ	4
2.2.1. <i>Укупна запосленост</i>	4
2.2.2. <i>Планирана запошљавања у 2017. години</i>	5
2.2.3. <i>Недостатак радне снаге приликом попуњавања слободних радних мјеста</i>	5
2.2.4. <i>Занимања за која постоје потешкоће да се изнађу на тржишту рада</i>	6
2.2.5. <i>Разлози незадовољених потреба за радницима</i>	6
2.3. ПОСЛОВНИ АМБИЈЕНТ	7
2.3.1. <i>Мишљење о Требињу као мјесту за пословање</i>	7
2.3.2. <i>Позитивне околности за пословање у Требињу</i>	7
2.3.3. <i>Негативне околности за пословање у Требињу</i>	7
2.3.4. <i>Комуникација са градском администрацијом</i>	8
2.3.5. <i>Пожељни облици комуникације са градском администрацијом</i>	8
2.3.6. <i>Фактори који утичу на пословање привредних субјеката</i>	9
2.3.7. <i>Врсте подстицаја или мјера (локалног или са виших нивоа) које би највише унаприједиле и олакшале пословање привредних субјеката</i>	10
2.3.8. <i>Приједлози и активности за унапређење рада Градске администрације</i>	10
2.3.9. <i>Активности/мјере које би Град требао учинити у циљу унапређења привредног амбијента</i>	11
2.3.10. <i>Оцјене квалитета јавних услуга</i>	11
2.3.11. <i>Улога Агенције за развој малих и средњих предузећа Града Требиња у пружању подршке за унапређење пословања привредних субјеката</i>	12
2.3.12. <i>Препоруке за унапређење рада „Агенције“</i>	12
3. РЕЗИМЕ	13
4. ПРИЛОГ	15
4.1. Прилог 1 - Анкетни упитник о условима пословања	15
4.2. Прилог 2 - Списак анкетираних привредних субјеката	23

1. УВОД

Агенција за развој малих и средњих предузећа Града Требиња у току 2017. године, провела је анкетно истраживање о условима пословања привредних субјеката, на подручју Града Требиња. Кроз овакав вид истраживања, уз упознавање са пословањем и успостављање сарадње, пословни субјекти се упознају са услугама институција као и могућим подстицајима и потенцијалима у оквиру сектора пословања. Предузећа такође наводе проблеме са којима се сусрећу у пословању, као и приједлоге за унапређење пословног амбијента.

Анкетни упитник о условима пословања обухватио је три цијелине и то:

1. Информације о послодавцу;
2. Подаци о радној снази;
3. Пословни амбијент.

Истраживање је спроведено у циљу прикупљања информација о послодавцима, потребама за радном снагом, пословном амбијенту Града Требиња, квалитету комуникације са градском администрацијом, утицају различитих фактора на пословање привредних субјеката, оцијенама квалитета јавних услуга, те приједлозима за побољшање привредног амбијента.

Ово анкетно истраживање може бити од користи за припрему приједлога за унапређење пословне климе и услова за инвестирање, али је од значаја и због настојања и рјешавања конкретних проблема са којима се предузећа сусрећу.

У оквиру овог истраживања, анкетирани су искључиво сектор малих и средњих предузећа¹, са акцентом на привредне субјекте који су регистровани као друштво са ограниченом одговорношћу (д.о.о.), акционарско друштво (а.д.), итд.

План „Агенције“ је да у наредном периоду, проведе анкетирање које ће обухватити субјекте који су регистровани као самостални предузетници (с.п.). Ово из разлога што је број ових субјеката значајно већи него што је то случај са предузећима другог организационог облика. Узимајући у обзир наведено, кроз планирано истраживање биће неопходно обухватити већи узорак и анкетни упитник прилагодити специфичним условима пословања самосталних предузетника.

¹ Статус МСП имају привредна друштва, друга правна лица и предузетници (у даљем тексту: привредни субјекти) који испуњавају сљедеће критеријуме:

а) просјечно годишње запошљавају мање од 250 радника.

б) независни су у пословању и

в) остварују укупни годишњи приход мањи од 8.000.000 КМ или имају вриједност пословне имовине до 4.000.000 КМ.

(2) Независност у пословању из става 1. тачка б) овог члана МСП има ако самостално послује, односно ако други привредни субјекти учествују највише до 25% у структури његовог основног капитала или у доношењу његових пословних одлука.

(3) Изузетно од става 2. овог члана, МСП има независност у пословању и у случају да инвестициони фонд или јединице локалнесамоуправе учествују највише до 50% у структури његовог основног капитала или у доношењу његових пословних одлука.

ИЗВОР: ЗАКОН О РАЗВОЈУ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ, Службени гласник РС бр. 50/13

2. АНАЛИЗА

Анкетно истраживање о условима пословања у Граду Требињу у 2017. години односи се на 125 реализованих посјета малим и средњим предузећима са подручја Града Требиња. Обзиром на основни принцип добровољности учешћа у овој анкети, анализа се односи на укупно 70 достављених упитника.

Увид у резултате истраживања, вршиће се по областима у анкетном упитнику, а приказ истих започињемо са основним информацијама о послодавцу, затим радној снази и на крају са подацима о пословном амбијенту.

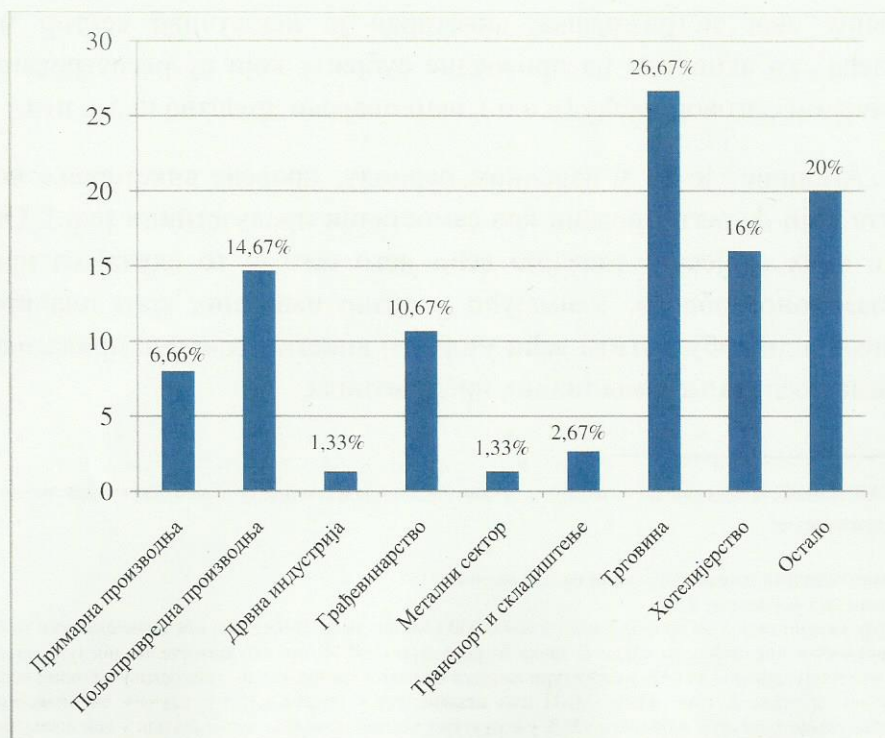
2.1. ИНФОРМАЦИЈЕ О ПОСЛОДАВЦУ

2.1.1. Облик организовања, власничка структура и врста дјелатности

Према облику организовања, највећи број предузећа спада у друштва са ограниченом одговорношћу (90%), задруге (2,86%), акционарско друштво (2,86%), и други облици (4,28%).

Према власничкој структури у приватни сектор спада (87,15%), задружни сектор (2,85%) и друге структуре (10%).

Према врсти дјелатности коју обављају привредни субјекти трговину чини 26,67%, туризам чини 16%, пољопривредну производњу 14,67%, грађевинарство 10,67%, примарну производњу 6,66%, транспорт и складиштење 2,67%, дрвна индустрија 1,33%, метални сектор 1,33% и остале дјелатности 20%.

Графикон број 1. Дјелатност привредних субјеката

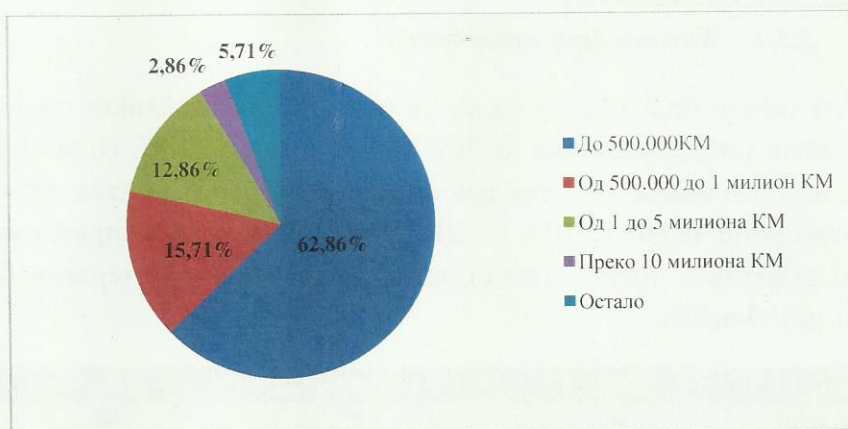
У оквиру наведених дјелатности, анкетирани привредни субјекти се већином баве пружањем услуга и то 62%, док се производњом бави 38%, што је приказано у наредној табели.

<i>Производи/ Услуге</i>	<i>Привредни субјекти</i>
<i>Производи</i>	38%
<i>Услуге</i>	62%

Табела број 1. Производна/услугна привредна дјелатност

2.1.2. Просјечан годишњи приход

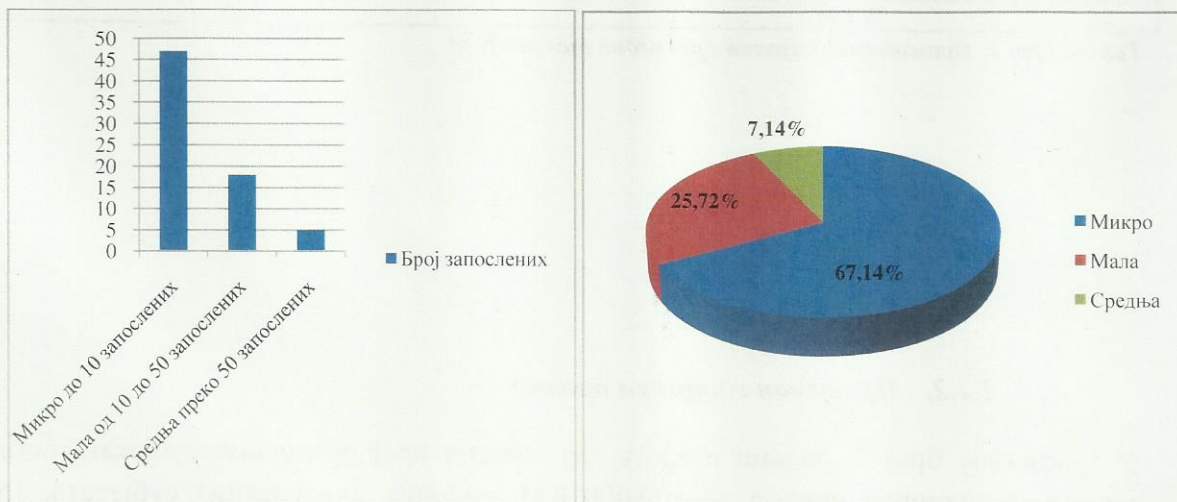
У графикону број 2. подаци показују да највећи број пословних субјеката остварује просјечан годишњи приход до 500.000 КМ - 62,86% анкетираних субјеката, 15,71% остварује просјечан годишњи приход до 1 мил. КМ, док 12,86% њих остварује просјечан годишњи приход у интервалу 1-5 мил. КМ.

Графикон број 2. Просјечан годишњи приход

2.1.3. Величина предузећа

Према величини предузећа, највећи број анкетираних предузећа спада у категорију микро предузећа 67,14%, затим у категорију малих предузећа 25,72%, док у категорију средњих предузећа спада 7,14%.²

Графикон број 3. Величина предузећа

2.2. ЗАПОСЛЕНОСТ

2.2.1. Укупан број запослених

Подаци из табеле бр.2 указују да су се испитаници изјаснили, да је у периоду 2014.-2016. повећан број запослених за 269 особа, док је у 2017. години, у односу на 2016. годину дошло до смањења броја запослених за 70 особа. Дакле, може се закључити да је за посматрани период 2014. – 2017., код анкетираних привредних субјеката био присутан позитиван тренд запошљавања, у наведеном интервалу број запослених је порастао за 199 особа.

Година	2014.	2015.	2016.	2017.
Укупан број запослених	681	781	950	880

Табела број 2. Укупан број запослених (на одређено и неодређено вријеме)

² Према величини, МСП се дијеле на:

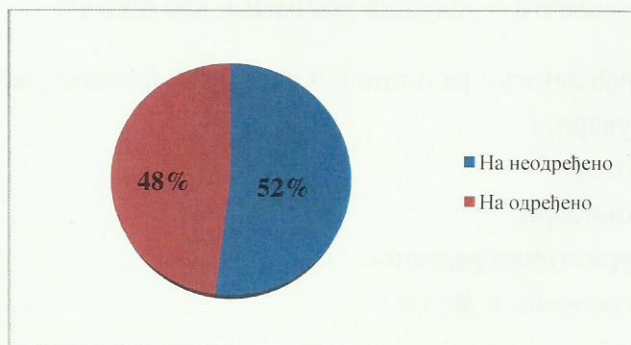
а) мала предузећа, која чине привредни субјекти који запошљавају мање од 50 радника и чији је укупан годишњи приход мањи од 2.000.000 КМ или чија просјечна вриједност пословне имовине на крају пословне године износи мање од 1.000.000 КМ и

б) средња предузећа, која чине привредни субјекти који запошљавају од 50 до 250 радника и чији је укупан годишњи приход од 2.000.000 КМ до 8.000.000 КМ или чија је просјечна вриједност пословне имовине на крају пословне године мање од 4.000.000 КМ.

(2) У оквиру малих предузећа из става 1. тачка а) овог члана могу се разликовати и микро предузећа која запошљавају мање од десет радника.

2.2.2. Планирано запошљавање нових радника у 2017. години

У току 2017. године предузећа су запослила или планирају запослити укупно 153 радника, од чега 78 на неодређено вријеме и 72 на одређено вријеме.

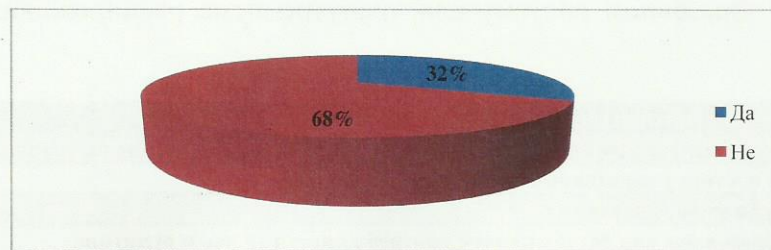
Графикон број 4. Планирани број запослених лица у 2017. години

Из графикона је видљиво да ће број запослених лица на одређено и неодређено вријеме у току 2017. године бити приближно исти.

Када је у питању запошљавање нових радника, резултати анкете указују да привредни субјекти планирају запослити лица са следећим занимањима: *дип. инг пољопривреде, конобар, трговац, грађевински радник, возач, руководиоц грађевинског сектора, зидар, фармацевт, професор енглеског језика, електричар, дип. инжињер за производњу и менаџмент, дип. инжињер архитектуре, програмер, правник.*

2.2.3. Недостатак радне снаге приликом попуњавања слободних радних мјеста

Од укупног броја анкетираних, 32% је навело да су приликом попуњавања слободних радних мјеста имали проблем са недостатком одговарајуће радне снаге, а у 68% случајева нису имали проблема.

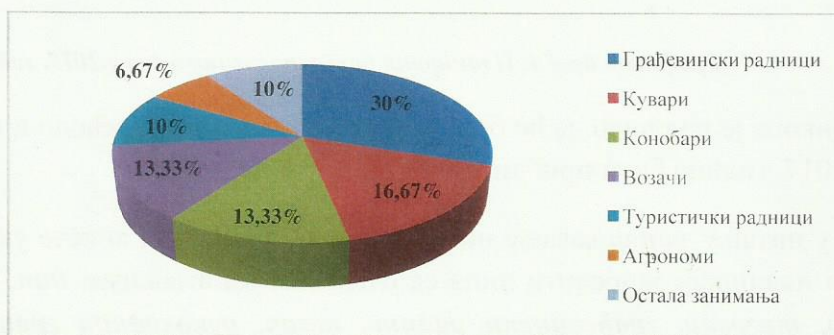

Графикон број 5. Недостатак радне снаге приликом попуњавања слободних радних мјеста

2.2.4. Занимања за која постоје потешкоће да се изнађу на тржишту рада

Када су у питању дефицитарна занимања на тржишту рада, резултати анкете указују да су то прије свега занати и услужна занимања, као што су:

- грађевински радници (зидар, тесар, админач, вариоц),
- кувари,
- возачи,
- конобари,
- туристички радници,
- агрономи, и други.

Графикон број 6. Дефицитарна занимања

Дакле, највише испитаника је исказало да највећа потреба постоји за грађевинским радницима и то 30%, затим за куварима 16,67% , а за возачима и туристичким радницима 13,33%.

2.2.5. Разлози незадовољених потреба за радницима

Резултати показују да је највише испитаника као разлог незадовољених потреба за радницима истакло проблем формалног образовања, кроз које се не обезбјеђује практична употребљивост знања и вјештина и то 30,43%, затим недостатак радног искуства 26,09%, док је њих 15,22% као проблем навело неодговарајући ниво образовања. 10,86% анкетираних је става да проблем треба рјешавати кроз измјену уписних политика, а исти проценат испитаника је мишљења да потребна занимања постоје у образовном систему али тренутно нема расположивих кадрова на тржишту рада.

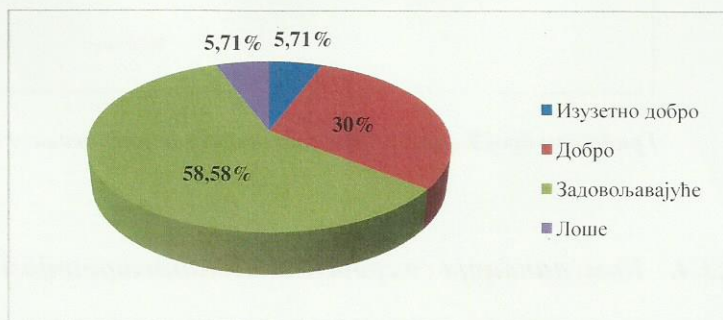
Разлози незадовољених потреба за радницима	Проценти
Дефицитарно занимање (постоје у образовном систему али нема кадрова на тржишту рада)	10,86%
Занимање не постоји у образовном систему	10,86%
Неодговарајући ниво образовања	15,22%
Формално образовање али без практичне употребљивости знања и вјештина	30,43%
Недостатак радног искуства	26,09%
Незадовољавајући услови рада	2,17%
Остали разлози	4,37%

Табела број 3. Разлози незадовољених потреба за радницима

2.3. ПОСЛОВНИ АМБИЈЕНТ

2.3.1. Мишљење о Требињу као мјесту за пословање

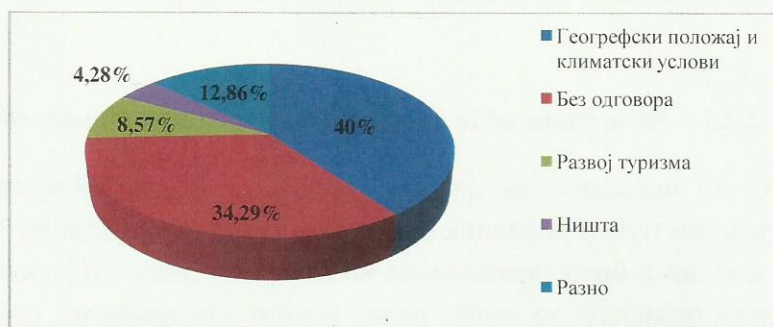
Анкетирани су дали своје мишљење о Граду Требињу као мјесту за пословање, гдје су навели да је задовољавајуће у 58,58% случајева, добро 30%, изузетно добро 5,71% и лоше 5,71%, што је приказано на следећем графикану.

Графикон број 7. Мишљење о Требињу као мјесту за пословање

2.3.2. Позитивне околности за пословање у Требињу

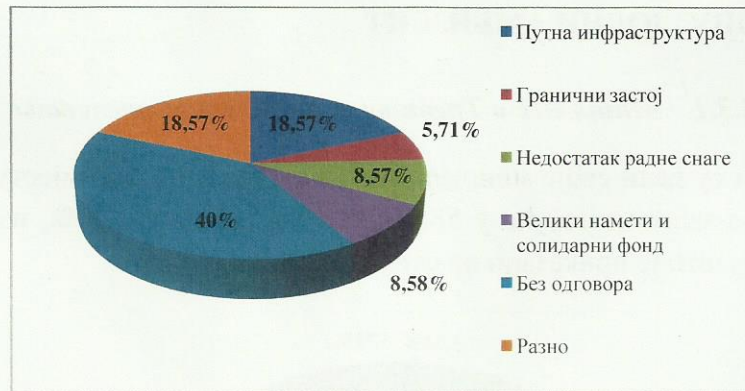
На основу графикана видљиво је да је највећи број испитаника као позитивне околности за пословање у Граду Требињу истакао географски положај и климатске услове и то 40%, затим развој туризма 8,57%. 34,29% испитаника није имало никакав одговор, док је њих 4,28% није сматрало ништа позитивним околностима за пословање у Граду Требиње.

Графикон број 8. Позитивне околности за пословање у Требињу

2.3.3. Негативне околности за пословање у Требињу

Што се тиче негативних околности за пословање у Требињу, највећи број испитаника није имао никакав одговор, док 18,57% сматра да је то лоша путна инфраструктура.

Графикон број 9. Негативне околности за пословање у Требињу

2.3.4. Комуникација са градском администрацијом

Комуникација са градском администрацијом се према одговорима, у највећој мјери одвија тако што се информације добијају електронском поштом, телефоном, факсом, што је потврдило 45,71% од укупног броја анкетираних. Затим слиједе повремени састанци са начелником и/или предсједником Скупштине Града у 21,43% случајева, и редовни састанци што је потврдило 10% испитаника.

Облици комуникације са градском администрацијом	Проценти
Редовни састанци у градској администрацији	10%
Посјете предузећима	0%
Информације путем електронске поште, телефона, факса, и друго.	45,71%
Повременим састанцима са начелником и/или предсједником Скупштине Града	21,43%
Ништа од наведеног	10%
Без одговора	12,86%

Табела број 4. Облици комуникације са градском администрацијом

2.3.5. Пожељни облици комуникације са градском администрацијом

Из табеле је видљиво да је најпожељнији облик комуникације са градском администрацијом путем редовних састанака, за шта се изјаснило 34,62% анкетираних, с тим да би састанци били пожељни са више привредних субјеката из исте дјелатности. Затим слиједи приједлог за чешће радне посјете предузећима, што је приједлог 20,51% испитаника, као и анкетања/консултовање пословних субјеката о важним питањима за привреду а прије коначног доношења битих одлука.

Пожељни облици комуникације са градском администрацијом	Проценти
Редовни састанци у градској администрацији	34,62%
Посјете предузећима	20,51%
Преко привредног савјета	15,38%
Анкете прије одлучивања о важним питањима за привреду	17,95%
Други облици	11,54%

Табела број 5. Пожељни облици комуникације са градском администрацијом

2.3.6. Фактори који утичу на пословање привредних субјеката

Подаци из табеле бр.6 указују, да су за анкетиране привредне субјекте фактори који имају **врло ограничавајући утицај** на пословање таксе, накнаде и остали обавезни не порески намети, и то мисли њих 37,14%, као и неадекватна понуда кредитних аранжмана, што је истакло њих 21,43%. Затим слиједи ПДВ 25,71% и административне процедуре на вишим нивоима 22,85%.

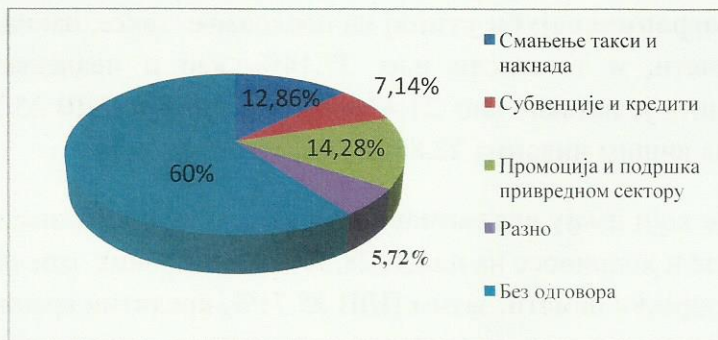
Као факторе који имају **ограничавајући утицај** за пословање, њих 47,17% је истакло високе порезе и доприносе на плате, 28,57% анкетираних мисли да су то таксе, накнаде и остали непорески намети, затим ПДВ 25,71%, кредитни аранжмани 22,85% и 22,56% испитаника је исказало да су то административне процедуре на локланом нивоу.

Као факторе који имају **позитиван утицај** на пословање, 22,86% анкетираних је истакло инспекцијски надзор, док је 15,71% исказало да је то добијање дозвола за обављање дјелатности.

Фактори	Врло ограничава.	Ограничава.	Без утицаја	Позитиван утицај	Без одговора
ПДВ	15,71%	25,71%	37,15%	11,43%	7,10%
Порези и доприноси на плате	15,71%	47,14%	21,44%	5,71%	7,10%
Таксе, накнаде и остали обавезни не порески намети	37,14%	28,57%	15,71%	8,58%	7,10%
Инспекцијски надзор	10%	15,71%	38,57%	22,86%	12,86%
Добијање дозвола за обављање дјелатности	10%	10%	47,15%	15,71%	17,14%
Добијање грађевинске дозволе и осталих повезаних дозвола	12,86%	12,86%	45,71%	12,86%	15,71%
Вријеме и трошкови везани за судске процедуре	12,86%	11,43%	45,71%	8,57%	21,43%
Процедуре везане за увоз- извоз	8,57%	17,14%	45,71%	8,58%	20%
Политичка стабилност	8,57%	15,71%	47,14%	12,87%	15,71%
Административне процедуре на локалном нивоу	11,43%	22,56%	41,43%	7,14%	17,14%
Административне процедуре на вишим нивоима	15,71%	21,43%	40%	4,29%	18,87%
Неликвидност	15,71%	17,14%	42,86%	8,58%	15,71%
Кредити и камате	21,43%	22,85%	35,71%	7,15%	21,56%

Табела број 6. Утицај фактора на пословање привредних субјеката

2.3.7. Врсте подстицаја или мјера (локалног или са виших нивоа) које би највише унаприједиле и олакшале пословање привредних субјеката

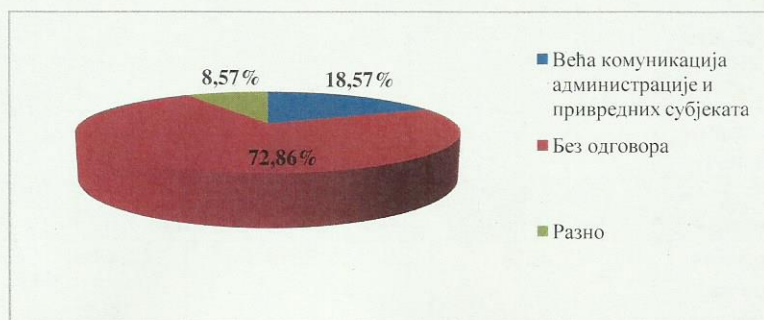

Графикон број 11. Врсте подстицаја и мјера за унапређење/олакшавање пословања

Из графикона је видљиво да 60% испитаника није имало конкретан приједлог за олакшање пословања привредних субјеката. Подршка и промоција привредном сектору, затим смањење такси и накнада, те програми субвенционисања и повољног креирања би највише олакшали пословање по мишљењу испитаника.

2.3.8. Приједлози за унапређење рада Градске администрације како би она била прави сервис привреди

Како би рад Градске администрације постао прави сервис за привредне субјекте, анкетирани сматрају да би било потребно побољшати комуникацију између администрације и привредних субјеката. 72,86% није имало никаквих приједлога за побољшање рада Градске администрације.

Графикон број 12. Предлози за унапређење рада Градске администрације

2.3.9. Активности/мјере које би Град требао учинити у циљу унапређења привредног амбијента

Графикон број 13. Активности/мјере које би Град требао да предузме за унапређење привредног амбијента

Подаци из графикона бр.13 показују да су се испитаници у највећој мјери изјаснили да локална администрација треба побољшати непосредну комуникацију са привредним субјектима, затим повећати улагања у привредну инфраструктуру, олакшати приступ повољним кредитним аранжманима и другим облицима подстицаја, као и значајније улагати у развој туризма.

2.3.10. Оцјене квалитета јавних услуга

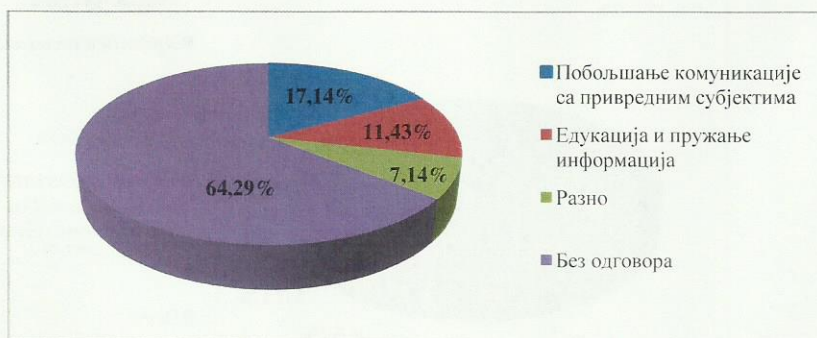
Подаци из табеле бр.7 показују да су испитаници као **одличан** квалитет јавних услуга оцијенили одношење отпада и то њих 28,57%, затим издавање дозвола за привредну дјелатност 24,29%, и развој инфраструктуре (вода, струја, канализација) 18,57%.

Испитаници су као **задовољавајуће** оцијенили већину јавних услуга, док су као **најлошије** оцијенили одржавање путева 47,14%, затим подршку малим и средњим предузећима 32,86%, и услуге јавног транспорта 22,86%.

Јавне услуге	Лоше	Задовољавајуће	Одлично	Без одговора
Понуда локација и зграда за пословање	10%	57,15%	15,71%	17,14%
Подршка малим и средњим предузећима	32,86%	47,14%	7,14%	12,86%
Јавни транспорт	22,86%	50%	8,57%	18,57%
Одржавање путева	47,14%	31,43%	10%	11,43%
Развој инфраструктуре (вода, струја, канализација)	17,14%	50%	18,57%	14,29%
Јавна безбједност	18,57%	52,86%	15,71%	12,86%
Издавање грађевинских дозвола	10%	54,29%	15,71%	20%
Издавање дозвола за привредну дјелатност	10%	52,86%	24,28%	12,86%
Одношење отпада	11,43%	47,14%	28,57%	12,86%

Табела број 7. Оцјена квалитета јавних услуга

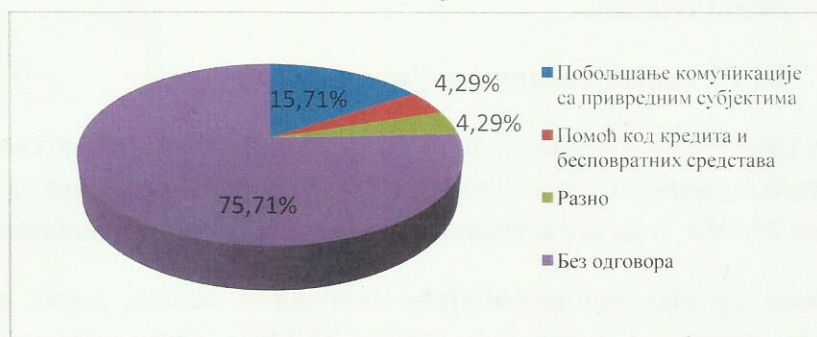
2.3.11. *Улога Агенције за развој малих и средњих предузећа Града Требиња у пружању подршке за унапређење пословања привредних субјеката*

Графикон број 14. Улога „Агенције“ у циљу унапређења пословања

Испитаници су, према графикону бр. 14, у највећој мјери изјаснили да би „Агенција“ требала побољшати комуникацију са привредним субјектима, а исто тако организовати више едукација и адекватније информисати привредне субјекте.

2.3.12. *Препоруке за унапређење рада „Агенције“*

Графикон број 15. Препоруке за унапређење рада Агенције

Према подацима из графикона бр.15, испитаници су изразили мишљење да би највећи утицај за унапређење рада „Агенције“ имало побољшање комуникације са привредним субјектима.

3. РЕЗИМЕ

Истраживање о условима пословања у Граду Требињу, кроз које је анкетирано 70 привредних субјеката, допринијело је да се лакше сагледају њихови постојећи капацитети, могућности раста и развоја, потребе и проблеми са којима се суочавају, као и перцепција привредника о постојећим мјерама подршке и пожељним програмима/мјерама за унапређења привредног амбијента.

Према облику организовања предузећа, у структури доминирају друштва са ограниченом одговорношћу (д.о.о.) – 90%, док је према дјелатности коју обављају привредни субјекти најзаступљенија трговина (26,67%), затим туризам (16%), пољопривреда (15%) и грађевинарство (11%). Највећи број предузећа је орјентисан на услужне дјелатности (62%).

Највећи број пословних субјеката остварује годишњи приход до 500.000,00 КМ (62,86%), док према величини предузећа, највећи број спада у категорију микро предузећа – 67,14%.

Анализа укупне запослености за период 2014.-2017. показала је позитиван тренд запошљавања, у наведеном интервалу број запослених је порастао за 199 особа (на одређено и неодређено вријеме).

Када је у питању попуњавање слободних радних мјеста, резултати анкете указују да је највећа потражња за занатима и услужним занимањима. Занимања за која постоје потешкоће да се изнађу на тржишту рада су: грађевински радници (зидар, тесар, адмирал, вариоц), кувари, возачи, конобари, туристички радници, агрономи, и други. Као главни разлог незадовољених потреба за радницима истакнуто је неадекватно формално образовање, кроз које се према ставовима испитаника не обезбјеђује практична употребљивост знања и вјештина. Истакнуто је да у образовни систем треба поново увести занатске програме, као и увести што више практичне наставе у постојећим средњим стручним школама.

Као позитивне околности за пословање у Граду Требињу истакнути су географски положај и климатски услови, као и интезиван развој туризма. Што се тиче негативних околности за пословање у Требињу, сматра се да је то лоша путна инфраструктура.

Што се тиче комуникације Градске администрације и привредних субјеката она се у највећој мјери одвија путем поште, телефона/факса итд., а најпожељнији облици комуникације би били редовни састанци са привредним субјектима (по могућности из исте дјелатности), као и чешће посјете предузећима.

Фактори који ограничавајуће утичу на пословање привредних субјеката су порези и доприноси на плате, затим таксе, накнаде и остали обавезни не порески намети, као и неадекватна понуда кредитних аранжмана.

Пословање привредних субјеката највише би се унаприједило и олакшало кроз смањење такси и накнада, програме субвенционисања и повољно кредитирање, као и кроз унапређење промоције њиховог рада (привреда/услуга).

Како би Градска администрација постала прави сервис за привредне субјекте, превасходно би требало побољшати комуникацију између администрације и привредних субјеката.

Квалитет већине јавних услуга је оцијењен као задовољавајући. Највећа оцјена (одлично) односи се на услуге одношења отпада, док анкетирани сматрају да је најлошије одржавање путне инфраструктуре.

Агенција за развој малих и средњих предузећа Града Требиња могла би пружити подршку привредним субјектима, кроз унапређење комуникације са предузећима, затим организовање већег броја едукација, квалитетније информисање, као и олакшавање приступа повољним кредитима и бесповратним средствима/субвенцијама.

JAVNA USTANOVA AGENCIJA ZA RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA GRADA TREBINJA TREBINJE	
Broj:	310-12/17
Datum:	26.12.2017.